

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Jansen, Leonard

Coloniæ Agrippinæ, 1725

Ex Tractatu De Conscientia, Seu Regula interna actuum humanorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39911

TRACTATU DE CONSCIENTIA,

S E U

Regula interna actuum humanorum

C A S U S I.

De Conscientia in genere; & in specie, de vin- & invincibiliter erronea.

A Bellius pastor studiorum incurius, 10. putat quaslibet distractiones sub officio Missæ esse mortale, nihilominus sæpe distrahitur, *ibid.* 11. Varias cogitationes admittit, nesciens, an sint graviter, an venialiter male, iisque ex post omnino assuefactus sine remorsu conscientia inheret. 12. Jejunium sæpe promulgat, dum non est præceptum, dum autem est, sæpe obliviscitur. 13. Laborantes ignorantiam fidei, præceptorum Dei, & Ecclesiæ, item putantes se non esse obligatos ad dimittendas occasiones proximas, ad ignoscendum inimico, ad explicanda peccata merè interna non admonet, eò quòd credat eos monitioni non esse parituros. Pro resolutione examinabitur 1. Quid sit conscientia speculativa, practica. 2. Vera & falsa. 3. Vincibilis & invincibilis, ethicè & physicè recta. 4. An necessariò sit certa. 5. An obliget erronea. 6. An actus ex ea secutus sit moraliter bonus. 7. An detur ignorantia invincibilis in materia juris

R. D. Jansen Pars I.

naturalis. 8. Quid de conscientia vincibiliter erronea.

QUÆRES I. Quid, & quotuplex sit conscientia?

1. Conscientia est dictamen practicum intellectus, dictans, quid hic & nunc licitè & honestè fieri possit, debeat, aut non debeat: est communis. Dicitur 1. Dictamen intellectus, & non voluntatis, ut vult Durand. quia conscientia est quasi scientia vel iudicium de honestate vel inhonestate actus, scire autem & iudicare indubiè ad intellectum pertinet. Dicitur 2. Dictamen practicum, hoc est, immediatè dirigens operationem hic & nunc ponendam; nam conscientia speculativa, seu remotè practica non est propriè conscientia, neque immediatè versatur circa actionem hic & nunc ponendam, sed in genere dicit quid sit, vel non sit licitum, præceptum, vel non præceptum: v. g. omni die festo est obligatio audiendi Missam; conscientia autem propriè talis, seu

A

dicta-

2
 di & tamen *practicè practicum* dicit: tibi non impedito hoc die audiendum est Sacrum. *2.* Utraque tam speculativa quàm practica dividitur in veram & falsam, rectam & erroneam, dubiam & perplexam, probabilem, certam, & scrupulosam. Conscientia *vera* est, quæ dicitur esse licitum vel illicitum, quod revera tale est. *Falsa* seu erronea, quæ illicitum dicit esse licitum, vel e contra: potest autem contingere, quod conscientia speculativa sit certa, practica verò falsa, vel dubia, ut si intellectus dicat: Christiani in die Paschatis tenentur audire Sacrum, & inde inferat, ergo etiam ego infirmus. Vel e contra conscientia speculativa sit falsa, & practica certa, ut si ex hoc quod erroneè judicem nullum in vigilia S. Matthæi obligari ad jejunium, inferam, etiam me infirmum non obligari. *3.* Conscientia *erronea* iterum est duplex, alia vocatur *vincibilis*, quæ scilicet adhibitâ morali diligentia (id est tali, quam homines prudentes in re alicujus momenti adhibere solent) vinci & deponi potest; alia *invincibilis*, quæ sic deponi non potest: ite conscientia recta alia est solum *recta physice*, & idem est quod vera seu conformis objecto, vel etiam est *recta ethice*, seu conformis appetitui recto, hoc est parato implere omnem Dei legem, quamvis à parte rei sit falsa, v. g. si aliquis de hostiâ à sacerdote post consecrationem elevatâ temerè dicat: hæc hostia non est consecrata, ideoque nec adoranda, hæc conscientia, ex supposito quod sacerdos non sit validè ordinatus, est ve-

ra seu physice recta, non tamen est recta ethice seu conformis appetitui recto, utpote temeraria; e contra si de eadem hostiâ dicas: hæc hostia est consecrata ideoque adoranda, habebis conscientiam ethice, non physice rectam. De conscientia dubia, probabili, perplexa & scrupulosa dicitur in sequent.

4
 QUÆR. II. An & qualiter conscientia debeat esse certa?

2. Conscientia practice practica, seu dictamen ultimum debet esse ad minus moraliter certum, vel saltem excludere omnem formidinem de opposito. Est communis cum *D. Th. quodl. 8. a. 13. O.* ubi dicit ad conscientiam requiri, ut *in nullam dubitationem adducatur*, & Ratio est, quia si ultimum dictamen non excludat omnem formidinem, posset quis merito dubitare de honestate actûs, ideoque voluntas ageret cum dubio practico, seu consentiret in actum, quem cognoscit forsan esse inhonestum, ideoque exponeret se periculo formaliter peccandi, & virtualiter contemneret legem: idem dicendum, si dictamen ultimum tantum niteretur motivo probabili cognito ut tali: motivum enim probabile est fallibile, hoc ipso autem quod quis cognoscat motivum suum esse fallibile, cognoscat actum, quem hic & nunc ponit, fortè esse inhonestum; ideoque ageret cum dubio practico. E contra si conscientia in se quidem sit tantum probabilis, bonâ autem fide credatur esse certa, sufficiet ad regulandum actum honestum, quia excluditur omnis dubitatio & formido de inhonestate

state actûs; si enim actus invincibiliter erroneus habitus pro vero sufficiat ad actum honestum, vel saltem ad excludendum peccatum, cur non sufficiat conscientia merè probabilis, quæ bonâ fide habetur pro certa?

5. QUÆR. III. Qualiter obliget conscientia?

32. Conscientia non tantum recta, sed & invincibiliter erronea præcipiens vel prohibens obligat ad sui sequelam, ita ut agens contra conscientiam contrahat eam malitiæ speciem, quam conscientia dictabat esse vitandam, ut si iudices te obligari ad mentium v. g. ex charitate proximi, non mentiendo peccas contra charitatem: si falsò iudices hanc pecuniam esse alienam & ideo restituendam, peccas contra iustitiam si non restituas; & sic de aliis. Est communis cum *S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. Bonav. in 2. dist. 39. a. 1. q. 4.* quia, *quod non est ex fide* (seu secundum conscientiam) *peccatum est, Rom. 14.* ideoque *c. litteras* de restitutione dicitur, *quidquid sit contra conscientiam, adificat ad gehennam.* & Ratio est, quod conscientia sit intrinseca & immediata regula actuum humanorum, adeo quidem, ut actus conformis conscientiæ etiam invincibiliter erroneæ non tantum careat omni culpâ, sed etiam sit positivè honestus & moraliter bonus eâ bonitate, sub qua obligabat conscientia, ideoque inposito casu mendacium erit actus imperatus à charitate, ut habet communissima apud *Teril. in reg. honest. moral. q. 3. Sporer hic n. 18.* Ratio est, quod actus

humanus statim bonitatem & malitiam ab objecto, non secundum se, seu prout est à parte rei, sed ut cognito & proposito per intellectum, ergo si mendacium invincibiliter proponatur ut bonum & obligatorium ex charitate, voluntas illud amplectens exercet actum charitatis, & per consequens non solùm durante conscientia erronea, sed & cognito errore licitum erit delectari de eiusmodi actu, non secundum se prout est intrinsecè malus, sed in quantum bene & honestè factus est ex errore invincibili.

Dices 1. Actus moraliter bonus debet procedere ex ratione rectâ, sed iudicium erroneum non est ratio recta, ergo. *2.* Actus intrinsecè malus ex nullâ circumstantia potest fieri bonus, atqui mendacium est intrinsecè malum, ergo nec ex circumstantiâ erroris invincibilis potest fieri bonum aut licitum. *3.* Neque actus voluntatis imperans mendacium potest esse bonus, quia actus voluntatis specificantur ab objecto, atqui objectum seu mendacium manet intrinsecè malum, ergo. *4.* Si mendacium hoc casu est moraliter bonum, ergo est à Deo ut authore, sed absurdum est Deum esse authorem mendacii. *Nec dicas* eiusmodi mendacium esse à Deo permittente, non approbante; *nam* quod Deus præcipit, hoc non purè permittit, sed approbat seu intendit ut fiat, atqui tali casu mendacium à Deo præcipitur, quia si omittatur, peccatur contra legem charitatis, quæ est lex Dei, ergo. *5.* Etiam si iudicem invincibiliter aliquod

4
 objectum esse revelatum, si tamen à parte rei revelatum non sit, non habeo actum fidei divinæ, ergo à pari, quamvis invincibiliter iudicem mendacium esse licitum, quia tamen mendacium revera manet intrinsecè malum, voluntas mentiendi non erit bona sed mala. 6. Saltem actus imperans est ex objecto malus; pro objecto enim imperato habet mendacium, quod manet intrinsecè malum, ergo actus imperans est simpliciter malus: bonum enim est ex integrâ causâ, malum ex quolibet defectu. *¶ ad 1.* Actus moraliter bonus debet procedere ex ratione semper rectâ physicè seu conformi objecto N, rectâ ethicè seu moraliter, C. *Ad 2.* Actus intrinsecè malus non potest ex circumstantia erroris fieri intrinsecè bonus, C. non potest fieri bonus extrinsecè & denominativè, N. mendacium manet intrinsecè & materialiter malum, denominatur tamen bonum ab actu imperante, qui non tendit in malitiam mendacii, quam non cognoscit, sed in bonum charitatis, à quo movetur. *Ad 3.* Actus voluntatis non specificantur ab objecto secundum se, sed ut representato per intellectum, ergo si nulla in objecto representetur malitia, sed sola bonitas, actus non erit malus, sed bonus. *Ad 4.* Mendacium in casu posito est tantum extrinsecè & denominativè bonum, intrinsecè verò malum, ideoque à Deo approbari simpliciter & præcipi non potest, sed Deus tantum præcipit legem charitatis, ex qua operans per errorem invincibiliter subsumit; sed non possum hic ser-

vare legem charitatis sine mendacio: quem errorem Deus permittit. *Ad 5.* N. C. Motivum fidei est autoritas Dei per revelationem reipsa existentem interposita, ut habet communis Theologorum; motivum voluntatis est bonitas representata per intellectum, etsi à parte rei non insit objecto. *Ad 6.* Actus imperans habet pro objecto malum cognitum ut tale, N. cognitum sub ratione boni, C. ideoque est simpliciter bonus, quia nec partem malitiæ cognoscit.

7.
 QUÆR. IV. An detur conscientia invincibiliter erronea in materiâ juris naturalis?

¶. Quoad universalissima juris naturæ principia, & conclusiones inde clarè & immediatè deductas non potest dari ignorantia vel error invincibilis, saltem ad longum tempus: ejusmodi enim principia cuilibet ratione utenti statim ipso naturæ lumine innotescunt; ut: *declina à malo & fac bonum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: cuiquid tribuendum est suum* &c. Ea verò quæ per difficiles discursus ex his principis deducuntur, etiam à doctissimis ignorari possunt, v. g. an census germanicus sit licitus: an liceat occidere injustum in vasorem pudicitiae vel bonorum temporalium: an injustè damnatus ad venenum possit illud proprio ori ingerere; hæc & similia sæpe inter integras scholas controversantur, & re diligentissimè discussâ, nescitur pro qua parte stet veritas, an non igitur hæc ignorantia est invincibilis? quid dicam de rudibus, qui nec stud-

duerunt nec instructi sunt? *V. D. Th.*
 1. 2. q. 94. a. 6. *Et q. 100. a. 1. Viva*
Opusc. 1. Q. 3. a. 6.

8. QUÆR. V. An & qualiter obliget conscientia vincibiliter erronea?

R. Conscientia vincibiliter erronea, quâ quis v. g. putat sibi esse pejerandum ad liberandum proximum, non obligat ad sui sequelam, sed est peccatum agere cum ea & contra eam, ideoque debet deponi inquirendo veritatem, quia est vincibilis, ut supponitur, & agere contra conscientiam seu non pejerare, esset agere id, quod iudicatur esse malum, & contra charitatem proximi; agere autem cum conscientia esset pejerare in illis circumstantiis, in quibus inquirendo veritatem poterat scire perjurium esse illicitum.....

9. Qualiter autem monendus sit pœnitens in conscientia erroneâ constitutus, dicam suis locis; hinc sufficiat, quod peccans ex conscientia vincibiliter erronea semper sit monendus, peccat enim formaliter: Item ante absolutionem semper monendus est errans vel ignorans necessaria necessitate mediis vel substantialia Sacramenti Pœnitentiæ, ut si quis putet se non obligatum ad relinquendas occasiones proximas, ad ignoscendum inimico, talis enim non haberet propositum efficax, eò quod voluntariè vellet permanere in actuali peccato vel periculo peccandi formaliter: de cætero errans invincibiliter non est necessariè monendus, nisi quando est spes fructus, & sine gravi incommodo mo-

neri potest. *Vid. cas. 18. n. 3.* His præmissis, ad casum

R. 1. Pastor tenetur sub mortali habere vel saltem intra breve tempus acquirere scientiam ad officium pastorale necessariam, aut beneficium resignare; qui enim obligatur ad finem, etiam obligatur ad media ordinaria & necessaria. 2. Judicans omnes distractiones esse mortale, sive hoc fiat ex errore vincibili, sive invincibili, peccat mortaliter quoties voluntariè distrahitur, quia agit contra conscientiam graviter obligantem; si verò involuntariè distrahatur, non peccat, quamvis distractiones involuntarias putet esse mortale, quia non sunt liberæ, omne enim peccatum essentialiter est liberum. 3. Quod varias cogitationes admittat nesciens an sint graviter vel venialiter malæ, tripliciter intelligi potest, nam 1. si admittat cum ea animi comparatione, ut sit paratus eas admittere, sive sint, sive non sint mortale, semper peccat mortaliter; si verò admittat eas nolens considerare an sint mortale, vel veniale, ne teneatur abstinere ab objecto delectabili, aut ne fiat scrupulosus, denuo peccat mortaliter, quia cum nolit inquirere an illæ cogitationes sint mortaliter malæ, & tamen iis voluntariè inhæreat, exponit se periculo peccati mortalis, & per consequens mortaliter peccat: si verò cognoscat illas cogitationes quidem esse malas, sed omnino præscindat, an sint mortaliter, an venialiter malæ, ut præ-

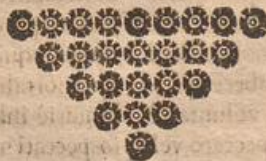
10

11

6
 scindunt quandoque rudes pejerantes, contumelias vel detractiones profertentes &c. probabilius videtur non peccare mortaliter, quia non apprehendit malitiam mortalem nec obligationem ulterius inquirendi, ut suppono; peccat autem venialiter, quia ad veniale sufficit cognoscere malitiam quamcunque, *Sporer c. 1. num. 17.* In praxi tamen videtur hoc raro contingere, vel enim voluntas fortiter refugit tale objectum, & tum signum est quod intellectus apprehenderit malitiam mortalem; vel leviter refugit, & signum est apprehensam esse malitiam levem. 4. Quod autem istis cogitationibus assuefactus inhæreat sine remorsu conscientiae, iterum duplicem habet sensum: vel enim significat, quod nullum omnino habuerit actum intellectus, quo cognoscat, has cogitationes esse prohibitas; jam clarum est, quod non peccet, quia non advertit malitiam; si verò significet, quod non habeat iudicium sensibile quod causet actualem anxietatem & timorem, habeat tamen aliquod iudicium tenue & impercepti-

bile, quale habet perfectus Cytharodus etiã imperceptibiliter se reflectens ad regulas artis, ac plerumque etiam peccatores consuetudinarii, certum est quod peccetur juxta qualitatem materiae aut finis. 5. Parochiani instructi has cogitationes non esse aperiendas in confessione, si sint rudes, & bonâ fide putent se à Parocho bene instructos, laborant conscientia invincibiliter erroneâ, & non peccant illas in confessione omittendo; si verò sint docti & dubitent, an Parochus hic & nunc erret, tenentur apud alios veritatem ulterius inquirere. 6. Parochus promulgans suis jejunium, quando non est, peccat, quia injustè imponit subditis onus, ad quod non obligantur: nec obstat quod hoc fiat ex errore, nam hic error est vincibilis, cum inspiciendo calendarium facile tolli potuisset; parochiani tamen, qui Parocho promulganti credunt esse jejunium, peccant contra conscientiam peccato intemperantiae, si non jejunent, Reliqua satis constant ex dictis.

13.

CASUS

CASUS II.

De Conscientia dubia.

Baldus variis angitur dubiis,
1. Quoties argumenta fidei
pro & contra excutit, putat
se dubitasse in fide. 2. Et
ignorat quid sit dubium juris & facti.

3. Quale peccatum sit agere cum con-
scientia dubia. 4. An in dubio juris
& facti semper teneatur sequi tutiora.

5. 6. 7. An in dubio extra mate-
riam iustitie melior sit conditio possiden-
tis. 8. Que pars possideat. 9. Dubi-
tat an lex existat, an sit promulgata,
vel abrogata; an hac vel illa consuetu-
do habeat vim legis; an votum emise-
rit, vel voto emisso satisfecerit; an

Horæ recitaverit, an cum debita in-
tentione; an dispensatio vel absolutio
à censuris sit valida. 10. An culpa-
bilitate occiderit. 11. Percussit homi-
nem dubitans an esset Clericus. 12. An
mortale admisit, vel admissum sit le-
gitime confessus. 13. An habeat etate-
m necessariam ad jejunium & sacros
Ordines. 14. An per sonitum duode-
cima nocturne dies jejunii transferit,
& carnes comedere possit, vel econtra.

15. An mediam noctem cenando ex-
cesserit, ideoque altero die nequeat ce-
lebrare. 16. An voverit sub morta-
li, an veniali, an calicem aureum vel
argenteum, num ante vel post puber-
tatem. Pro resolut.

17. An in dubio juris & facti
semper teneatur sequi tutiora.

18. An in dubio juris & facti
semper teneatur sequi tutiora.

19. An in dubio juris & facti
semper teneatur sequi tutiora.

20. An in dubio juris & facti
semper teneatur sequi tutiora.

QUÆR. I. Quid & quotuplex
sit dubium?

R. 1. Dubium est suspensio in-
tellectus non potentis se determinare
pro alterutrâ parte contradictionis,
adeoque dubium non est propriè ap-
prehensio utriusque partis oppositæ,
aliàs enim in rebus fidei pro & con-
tra inquirens dubitaret voluntariè in
fide, quod nemo dicit, neque est
necessariò iudicium de insufficientiâ
& incertitudine motivi. Teril. reg.
50. num. 6. Si intellectus sit suspen-
sus ex defectu sufficientis motivi, di-
citur dubius negativè; si sit suspen-
sus ex eo, quod utrumque habeat
gravia, sed æqualia motiva, dicitur
dubius positivè.

2. Dubium aliud est Juris, aliud
facti. Juris est, quando dubitatur de
licentia actionis, de obligatione le-
gis, aut consuetudinis, vel etiam,
ut plures volunt, de valore actus.
Dubium facti est, quando dubitatur
de aliis quàm de his, v. g. an aliquid
sit factum, an Horæ recitatæ, an re-
cta intentio adhibita, an peccatum
admissum, an lex violata, an votum
emissum &c. Utrumque dubium po-
test esse vel practicum vel speculati-
vum: si dubites in genere, an hæc
vel illa lex obliget, habes dubium
juris

juris speculativum; si dubites an certa lex te hic & nunc obliget, habes dubium juris practicum.

3. QUÆR. II. An & qualiter peccet qui agit cum conscientia dubia?

R. Qui agit cum conscientia practice dubia, hoc est, qui non habet examen ultimum certum vel saltem excludens omnem prudentem formidinem, ne actio hic & nunc ponenda fortè sit illicita, peccat illo genere peccati, de quo dubitat. Ratio est, quia talis sic est constitutus, ut virtualiter dicat, quamvis dubitem an hæc vel illa actio mihi sit prohibita, tamen volo eam facere, ideoque quantum est in se, contemnit legem: quod si dubium practicum oriatur ex dubio speculativo, v. g. dubitas an hodie tenearis jejunare, eo quod dubites an hodie jejunium sit præceptum, debes primò diligenter inquirere in præceptum, inspiciendo calendarium, interrogando alios: si adhibita sufficienti diligentia præceptum nullum reperias, poteris te resolvere pro libertate, ut statim dicam, nec tunc agis ex conscientia dubia, sed ex practice certâ, v. g. hac: *Lex invincibiliter ignorata non obligat, hæc lex, si fortè est, ignoratur a me invincibiliter, ergo.*

4. QUÆR. III. An & qualiter in dubio, quod post diligens examen resolvere non possum, tenear sequi quod est tutius? tutius autem hic vocatur, quod magis removel à periculo omnium peccati etiam materialis: sic si dubites an hodie obligeris jejunare,

tutius est jejunare, quia si jejunes, ne quidem peccas materialiter; si verò non jejunes, potes peccare saltem materialiter, quia jejunium fortè est præceptum.

R. Cum communi contra *Wendrochium, Jul. Mercurum, Vinc. Baron.* & paucos alios, in dubio non semper esse obligationem ad partem tutiorem. *Probat*ur 1. Quia ipsa Ecclesia dispensat in Matrimonio rato contra sententiam tutiorem *S. Bonavent.* & *Scoti*, item in votis solennibus contra tutiorem *D. Th.* 2. Miles dubius de justitia belli potest bellare juxta *c. quid culpatur. 23. q. 1.* cum tamen non bellare esset tutius. 3. In dubio an ager, quem bonâ fide teneo, sit meus, non teneor eum dimittere, etsi hoc foret tutius: item in dubio, an actus à Superiore præceptus sit licitus, possum obedire, quamvis tutius esset deprecari. 4. *Alexander VII.* damnavit hanc 3. proposit: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*, sed probabilissima sæpe est minus tuta, qualis est v. g. ea, quâ communiter docetur non esse obligationem statim pœnitendi, cum tamen statim pœnitere sit tutius. 5. Certum est, quod tutò & prudenter sequar sententiam communem, sed quod non sit obligatio in dubio semper sequendi tutiora, est communis & ferè omnium sententia contra paucos, ut videre est apud *Teril. hic q. 22. Moya de opin. prob. q. 6. §. 2. & 3. & alios q. seq. citandos, ergo.* 6. Lex semper sequendi

quendi tutiora esset onus intolerabile, quia ne quidem liceret sequi sententiam probabiliorē contra legem, quæ rationes non tantum probant pro dubio facti, ut aliqui volunt, sed etiam pro dubio juris, quando agitur de obligatione legis, ut patet consideranti, & dubium de existentia legis vel voti, est dubium facti, ergo tunc saltem non erit obligatio sequendi tutiora. Deinde certum est, quod lex non sufficienter promulgata & invincibiliter ignorata non obliget, sed lex sequendi semper tutiora in dubio juris non est sufficienter promulgata, cum Doctissimi post studiosissimam inquisitionem eam existere negent, ergo. Jam dicta intellige de dubio negativo, nam in dubio positivo, in quo habetur grave motivum pro utraque contradictionis parte, possum eligere quamlibet partem etiam minus probabilem, exceptis quibusdam materiis, in quibus ne quidem probabilior, sed semper tutior sequenda est, ut dicam *Cas. seq.* Dum vero Canones & SS. Patres volunt in dubiis tutiora esse sequenda, vel loquuntur de dubio pratico, aut de certis tantum materiis, vel id tantum astrunt per modum convenientiæ, non per modum regulæ universaliter obligantis.

5. QUÆR. IV. An axioma juris: *in dubio melior est conditio possidentis*, non tantum teneat in materia justitiæ, ut fatentur fere omnes, sed etiam in materia aliarum virtutum?

¶ Affirmativè. *Henriq. Suar. Filliut. Martinez to. 1. moral. c. 1. q. 9. n. 3. Sanch. l. 1. mor. c. 10. Tamb. Sporer n. R. D. Jansen Pars 1.*

75. & plures apud *La Croix lib. 1. n. 502. Salas p. 2. t. 8. d. un. sect. 18. n. 166. Mezger de consc. disp. 12. a. 3. n. 10. Moya cit. q. 5. n. 18. Vva opusc. 2. q. 3. a. 4.* Ratio est 1. Quia ideo in materia juris prævalet bonæ fidei possessor, quia ipsa possessio in dubio est aliqua præ eminentia, ob quam possessor non debet privari re, nisi probeatur esse non sua; item possessor est quasi reus, & alter, qui petit, est actor, in dubio autem favendum est reo secundum *Reg. jur. 154. ff. de reg. jur.* atqui in materia aliarum virtutum libertas, quæ juxta *Reg. 122. ff. de reg. jur.* omnibus rebus est favorabilior, etiam sæpius est in possessione contra legem, aut lex contra libertatem: sic in materia Religionis, si dubitem, an voverim, non obligor voto; è contra in materia obedientiæ si dubitem, an lex Superioris sit justa, subditus tenetur obedire; in dubio, an valeat matrimonium bonæ fide jam contractum, teneor reddere debitum, ut habet *communissima*, sed non potest horum dari alia ratio, quam quod libertas, Superior, & matrimonium sint in possessione sui juris, ergo. *Si dicas cum Fagn. in c. ne imitatis à n. 190.* possessio est tantum circa res, quarum potest haberi dominium, sed res, quarum potest haberi dominium, pertinent ad materiam justitiæ, ergo. Deinde, ideo in materia justitiæ melior est conditio possidentis, quia in dubio possessor præsumitur esse verus dominus, atqui præsumptio veri domini non tenet in materia aliarum virtutum, ergo. *Contra est*, etiam homo

B

homo

homo est suo modo dominus & possessor libertatis & innocentiae, nam dicitur quis dominus & possessor agri, beneficii, honoris, quamdiu nullum obstat factum, jura, leges, quae dominium vel possessionem istam infirmant, tener quippe haec omnia tanquam sua, si non corporis, saltem animi jurisque adminiculo suffultus, cur non ergo quis dici posset dominus & possessor innocentiae & libertatis, quando illa nullo contrario facto vel jure infirmantur, siquidem illa penes se habet jure naturae contradita, ergo sicut in dubio est praesumptio pro possidente agrum, sic & in dubio an sit lex, est praesumptio pro libertate possidente, sive illam libertatis possessionem voces veram, sive minus strictè talem; sicut in criminalibus tamdiu est praesumptio pro Rei innocentia, quamdiu non probatur nocens, sive illam praesumptionem voces possessionem innocentiae, sive non, est cavillatio de nomine, & in dubio favendum esse possessori, est aequitatis naturalis, quae tam in- quam extra materiam justitiae locum habere debet. 2. Illud est in possessione & praeminentiâ, pro quo est praesumptio juris, sed in dubio an existat lex, votum, juramentum &c. praesumptio est pro libertate, nam libertas ante dubium de lege erat certa, contra certam autem libertatem non praevalet lex dubia, & existentia legis vel voti est quid facti, quod non praesumitur. 3. In dubio possum retinere agrum bonâ fide possessum, etsi sit periculum materialis injustitiae, ergo quando libertas est in possessione, pos-

sum stare pro libertate cum periculo peccandi materialiter contra legem; non enim est minor obligatio vitandi periculum peccati contra justitiam, quam contra alias virtutes.

Dices. In materia justitiae lis est inter hominem & hominem, in materia aliarum virtutum lis est inter hominem, & legem Dei, ergo meritò favendum est Deo, sicut in dubio favetur Ecclesiae, matrimonio, doti & aliis causis piis. *Contra est,* in materia justitiae etiam lis est de lege Dei, quae praecipit, non retinere rem alienam invito domino; & tamen in dubio possessor eam retinere potest cum periculo materialis injustitiae, ergo in materia aliarum virtutum etiam stari potest pro libertate possidente cum periculo peccandi materialiter contra legem. Quod in dubio favendum sit causae piæ, habetur ex lege positivâ Ecclesiae, quod verò in dubio semper sit eligendum tutius seu standum pro lege contra libertatem, nullâ lege probari potest.

Instabis 1. In dubio obediendum est Superiori, Deus est omnium superior & est in possessione juris praecipendi. 2. Lex naturalis & divina est aeterna, ergo antecedit & possidet contra libertatem humanam. 3. 1. *Retorquendo.* Lex justitiae est naturalis & divina, ergo in dubio tenetur possessor Deo obedire, & agrum restituere; item lex justitiae est aeterna & prior, ergo possidet contra possessionem agri. 2. In dubio, an sit vel non sit lex, obediendum est Superiori N. in dubio, an lex jam existens sit
justa

justa, obediendum est superiori C. nam tunc lex est in possessione & non aliàs.

Ad 2. Lex naturalis & divina existens & sufficienter promulgata est in possessione contra libertatem C. non existens aut non sufficienter promulgata, ideoque inculpabiliter ignorata, veluti hæc, est in possessione contra libertatem N. Idem adversarii coguntur respondere de possessore in materia justitiæ, in quam præcipua eorum argumenta evidenter retorqueri possunt.

8. QUÆR. V. Quæ pars sit in possessione?

R. Illa est in possessione, pro qua est præsumptio juris, seu quæ onus probandi in aliam rejicit. Pro illa autem est præsumptio, quæ vel est certa, vel est prior, vel saltem magis favorabilis dubitanti: v. g. dubitas post diligens examen de existentia legis, voti aut juramenti vel de essentiali constitutivo legis, putà an lex sit promulgata, usu recepta, an consuetudo habeat vim legis, non obligaris voto, lege, aut consuetudine, quia libertas est in possessione, nam ante dubium de lege vel voto certò eras liber à lege & voto, ergo tibi probari debet, quòd existat lex vel votum, neque certa libertas tollitur per legem dubiam, Econtra si certus sis existere legem, votum, vel juramentum, & dubites, an lex cesser, an voto satisfeceris, vel ab eo sufficienter excusatus sis, possessio est pro lege, voto, aut juramento, quia lex, votum, juramentum sunt certa, solutio autem & excusatio incerta, & dubia; debito autem certo non satisfit per

solutionem vel excusationem incertam. *Suar. de leg. l. 6. c. 8. n. 7.*

QUÆR. VI. Quid in dubio facti?

R. Observanda est regula apud omnes recepta teste *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 30. Factum in dubio non præsumitur, sed demonstrari debet. leg. in bello §. facta ff. de captivis.* Si tamen principale factum sit certum, & dubitetur tantum de accessorio, quod de jure faciendum erat, vel fieri solet, tale accessorium præsumitur: v. g. oràsti horas, audivisti Missam, explèsti pœnitentiam, sed dubitas, an cum debita in- & attentione; es confessus, & dubitas, an cum sufficienti examine vel proposito, in his omnibus accessorium præsumitur, & generaliter quando omnia externa in confessione, oratione, promissione & similibus posita sunt, actus interni in dubio præsumuntur, etiam ex hoc capite, quia in dubio standum est pro valore actus, ideoque dispensatio, absolutio à censuris vel reservatis in dubio censentur valida, & hæc præsumptio fortior est quàm possessio legis contrariæ. *Dian. p. 4. t. 3. ref. 45. & 46.* Si ipsum factum principale sit dubium, hoc ipsum nunquam præsumitur, excepto solo dubio commissi homicidii, in quo dubitans censetur irregularis in foro tam inquam externo, sic enim statuitur *in c. significasti & c. penult. de homic.*

QUÆR. VII. Quæ hæc ulterius pro praxi deducenda?

R. Seqq. 1. Si percussisti hominem, quem timebas esse clericum, si ex post adhibitâ diligentiam non possis rescire, an sit clericus vel laicus, in

- animo quidem es sacrilegus, non tamen quoad incurrendam excommunicationem: item suscepisti sacros Ordines cum dubio de sufficientia ætatis, teneris quidem abstinere ab usu Ordinum, usque dum ætatem certè consecutus fueris, non tamen es suspensus, nisi confiteri tibi revera ætatem legitimam defuisse, quia delicta consummata & inde consequens pœna in dubio præsumi non debent, *odia enim restringi, favores convenit ampliari.*
12. *reg. 1. far. in 6. 2.* Si dubites, an admiseris mortale, & per consequens, an tenearis illud confiteri, ex communi sententiâ & maximè propter auctoritatem antiquorum ferè omnium teneris confiteri, quamvis oppositum etiam sit probabile, eò quòd delicta non præsumantur, & in dubio absolvendus sit reus vel maximè tunc, quando crimen ne quidem probabiliter probari potest. *Vid. cas. 97. n. 23.* 3. In dubio, an quis expleverit annum vigesimum primum, si post accuratam inquisitionem dubium vincere non possit, non tenetur jejunare, quia libertas est in possessione, & mutatio ætatis, quæ est aliquid facti, non præsumitur, ideòque in tali dubio Subdiaconatum suscipere non poterit. 4. In dubio, an dies jejunii per sonitum

duodecimæ nocturnæ transierit, non potes comedere carnes, quia dies jejunii est in possessione, certum enim est, diem jejunii extitisse, & incertum est, an transierit; è contra, si dubites, an dies jejunii cœperit, possessio est pro die libero, & mutatio temporis est quid facti, quod non præsumitur. 5. Sacerdos, qui dubitat, an mediam noctem cœnando excefferit, juxta *Laym. n. 36.* potest altero die etiam ex sola devotione celebrare, eò quòd pia mater Ecclesia non sit censenda tam strictè obligare in dubio: ego id verum judico, si adsit aliqua causa celebrandi, etsi non omnino gravis. 6. Si vovisti & dubites, an sub veniali, an sub mortali, an calicem aureum, an argenteum, an religionem in genere, an in specie, & generaliter, si dubites de modo contractæ obligationis, tutò præsumitur id, quod minus est & favorabilius, nisi sit præsumptio fortior in oppositum. 7. In dubio, an votum emissum sit in pubertate, potest pater vel tutor illud irritare, tum quia mutatio ætatis non præsumitur, tum quia Superior in dubio non est spoliandus suo jure & auctoritate. Plura alia dubia circa leges *V. cas. 5. n. 18.* circa restitut. *cas. 38. n. 18.* circa vota *cas. 68. q. 3 cas. 69. q. 2.*

15.

16.

CASUS III.

De Conscientia probabili.

Cato Theologus interrogatus
 1. *Quid sit opinio probabilis in - & extrinsecè.* 2. *Quoad se, & quoad nos; tenuiter, certò & probabiliter probabilis.* 3. *An ex hoc sit verè probabilis, quòd doceatur ab uno Recentiore.* 4. *An una opinio possit esse alterà probabilior vel æque probabilis.* 5. *Quæ vocetur tutior.* 6. *An liceat sequi tenuiter, dubiè vel probabiliter probabilem.* 7. *An liceat sequi minus tutam circa valorem Sacramenti, aut in periculo realis damni.* 8. *An minus probabilem sequi possit Judex.* 9. *Advocatus.* 10. *An Medici, Chirurgi.* 11. *An saltem id liceat in aliis materiis.* 12. *An Superior possit præcipere secundum sententiam minus probabilem, & an subditus teneatur obedire.* 13. *& seqq. Qualiter hic solvenda opposita.* 18. *An liceat sequi sententiam à Sede Pontificia censuratum.* 19. *An alienam contra propriam.* 20. *An subditus contra propriam teneatur obedire.* 21. *An secundum alienam liceat consulere in privatis & publicis.* 22. *An liceat sequi hanc & oppositam.* Promeliori terminorum & casus intelligentia:

1. *Suppono sequentia.* 1. *Opinio est iudicium incertum nitens motivo de se fallibili, vel infallibili apprehenso ut fallibili: alia autem est probabilis, alia improbabilis. Probabilis dicitur, quæ nititur motivo absolutè & sim-*

pliciter gravi, id est, apto movere hominem prudentem & doctum ad assensum, perpensis etiam accuratè motivis oppositis, idèòque assentiens tali motivo non temerè sed prudenter assentitur. *Improbabilis* est, quæ non nititur tali motivo. 2. *Probabilitas* alia dicitur opinioni *intrinsecà*, quæ scilicet petitur ex veritate ipsi rei intrinsecà; alia est *extrinsecà*, quæ petitur ab auctoritate Doctorum ita sentientium, hæc auctoritas non facit veram probabilitatem, nisi quatenus præsumitur fundari in rationibus intrinsecis verè gravibus. 3. Alia opinio dicitur probabilis *quoad se*, quæ à parte rei pro se habet grave motivum, licet fortè à nobis non cognoscatur; alia probabilis *quoad nos*, quæ à nobis invincibiliter iudicatur habere grave motivum, quamvis fortè non habeat, & hæc iterum dividitur in certò, & probabiliter tantum probabilem, in dubiè & tenuiter probabilem. *Certò probabilis* est, cujus probabilitas nobis certò absque formidine oppositi innotescit. *Probabiliter probabilis*, cujus probabilitas nobis tantum probabiliter innotescit, - sic sententia, quam scio doceri à D. Thoma & ejus schola, est mihi certò probabilis, si autem ab uno homine fide digno dicatur mihi, illam doceri à schola Thomistica, erit mihi tantum probabiliter probabilis, quia auctoritas unius non fa-

- cit certitudinem: opinio est dubiè probabilis, si dubitetur, an habeat motivum grave; est tenuiter probabilis, si pro se habeat leve fundamentum non sufficiens movere hominem prudentem ad assensum. 4. Non ideo propositio est probabilis, quòd doceatur ab uno Authore etiam impresso, uti certum est ex propos. 17. damnata ab Alexandro VII. *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censerì probabilis, dummodo non constet reje-ctam esse à Sede Apostolicà tanquam improbabilem*, idque vel maximè, si doceat contra communem, nam quamvis authoritas unius viri docti secundum se possit esse gravis, non tamen est talis, prout opponitur communi sensui aliorum, pariter proborum & in arte peritorum, nisi novam & gravem adferat rationem ab aliis non inventam, nec facile solubilem, idque præcipuè in materià ab aliis non ventilatà, ut bene notat *Mezger sup. a. 2. n. 7.* Rudiores tamen in dubiis & obscuris tuto sequi possunt consilium Confessarii, Superioris vel alterius viri, de quo est communis opinio, quòd sit probus & intelligens, quia foret onus nimium grave, si ejusmodi homines tenerentur plurium sibi fortè contrariantium opiniones exquirere.
4. 5. Aliquæ propositiones sunt æquè probabiles, ita ut intellectum, quantum est ex se, æquè fortiter alliciant ad assensum: aliquando una ex oppositis est probabilior, quæ scilicet magis fortiter ad assensum allicit, non tamen necessitat intellectum, quia est incerta & inevidens, ac pro opposito

etiam est motivum grave. *Reiffenstuel in Theol. mor. tr. 1. dist. 3. n. 43.* An verò intellectus in concursu motivi æquè vel magis probabilis possit directè assentiri minùs, vel æquè probabilis, non facit ad praxin, nec opus est ad formandam conscientiam practicè certam, sed ad hoc sufficit, quòd intellectus reflexè judicet stare pro utraque parte motivum grave, adeòque se prudenter & non temerè sequi posse utramque. Vide tamen, si lubet, *Teril. sup. Mezger. a. 5. La Croix à n. 398.*

6. Illa opinio hic vocatur tutior, quæ stat pro lege, ideòque removet à periculo etiam materialiter peccandi, unde patet, minùs probabilem posse esse magis tutam, qualis v.g. est hæc: statim est pœnitendum, in tali casu licitum esse sequi sententiam minùs probabilem in concursu probabilioris, omnes concedunt, & ad oculum patet, quis enim dicet me peccare statim pœnitendo, quamvis fortè sit longè probabilis, quòd non sit obligatio statim pœnitendi. His præsuppositis famosissima simul & intricatissima est quæstio inter Theologos de usu conscientie seu sententie probabilis, aliis contendentibus semper tutiora vel saltem probabiliora sequenda esse; aliis è contra affirmantibus ad fundandam conscientiam practicè certam sufficere quamvis opinionem verè probabilem etiam minus tutam. Itaque

Dico 1. Non est licitum sequi contra legem sententiam tenuiter, dubiè aut probabiliter tantum probabilem, est *communis*: Ratio est, quia non possum in ea fundare conscientiam

tiam practicè certam, conscientia enim practica foret hæc vel similis, quod ago ex motivo gravi, ago prudenter & licitè, sed sequens sententiam tenuiter, dubiè, vel probabiliter probabilem, ago ex motivo gravi, ergo. Ubi vides *minorem* vel esse falsam, vel tantum probabilem, ideòque & conclusio practica, quæ partem sequitur debiliorem, vel erit falsa, vel ad summum probabilis, non autem certa.

7. *Dico 2.* Quando agitur de valore Sacramenti, saltem circa conditionem ab Ecclesia non supplebilem, non licet sequi probabilem aut etiam probabiliozem, sed necessariò eligenda est tutior: v. g. est probabile, vel etiam probabilius aquam rosaceam esse verè aquam naturalem, attamen non licet eam adhibere in Baptismo, si aqua certò naturalis haberi possit: Ratio est, quòd illa probabilitas facere non possit, ut aqua rosacea sit certò sufficiens ad valorem Baptismi, ideòque Baptismus sine causa exponeretur periculo nullitatis, quod est contra reverentiam Sacramenti & charitatem proximi, qui fortè privatur Sacramento, ideòque Alexander VII, meritò damnavit propol. 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictà tutiore.* Idem tenet in omni casu, in quo est periculum realis damni, ut, si sit probabile in via esse latrones, non possum citra necessitatem prudenter viam illam eligere; non possum è recto projicere lapidem, si probabile sit transire hominem: quia illud dam-

num reale non removeretur per iudicium etiam prudentissimum: aliud est, si agatur de sola licentia vel honestate alicujus actionis; tunc enim probabilitas causat errorem invincibilem & conscientiam practicè certam, & per consequens remover omne periculum peccandi formaliter, ut mox dicerur.

Dixi 1. Saltem circa conditionem ab Ecclesia non supplebilem; nam si conditio sit supplebilis ab Ecclesiâ veluti jurisdictio in Sacerdote, an tunc locum habeat usus sententiæ probabilis, dicam *cas. 99. n. 6.* *Dixi 2.* Si aqua naturalis haberi possit, nam in necessitate, quando materia certò haberi non potest, debet sub conditione adhiberi materia probabilis, necessitas enim & salus proximi tunc excusant ab omni irreverentia.

Dico 3. Judex in civilibus non potest ferre sententiam juxta minus probabilem, ut iterum certum est ex propol. 2. ab Innoc. XI. damnata: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.*

Ratio est 1. Quòd judex ex officio debeat judicare secundum merita causæ, & tanquam lanx viva propendere in eam partem, in qua est majus rationum pondus, atqui pro parte probabilioze sunt majora merita, seu majus pondus rationum, ergo. 2. Judex admittit perniciosum mendacium, si pro minus probabili pronunciet, illamque dicat esse victicem, quæ est victa, illam esse potiozem, quæ est inferior. 3. Hæc est præsumpta Reipublicæ judicem consti-

stituentis voluntas, consensus populorum & tacitum pactum litigantium, qui hanc conditione sua jura & fortunas sententiæ judicis committunt, non ut pro suo arbitrio tanquam dominus, sed tanquam æquus judex juxta allegata & probata causam decidat, hinc etiam si jura partium forent æqualia, adhuc non liceret judici pro libitu parti, cui voluerit, causam adjudicare, id enim probant rationes allegatæ, nec servaretur æqualitas, sed committeretur evidens acceptio personarum, & judex perniciosè mentiretur pronuntiando unam causam esse alteram potiore, igitur in tali casu obligabitur vel rem litigiosam dividere, vel partes ad compositionem inducere.

Suar. Laym. Bannez. 2. 2. q. 63. a. 4.

9. Aliud est de advocato, nam sicut ipse cliens habet jus judici sua motiva, et si minus probabilia, per se exponendi, sic & per advocatum, nec hoc est, ut aliqui volunt, judici suadere, ut pronunciet pro causa minus probabilis, sed tantum est petere, ut judex pronunciet juxta merita causæ, quæ quamvis ex judicio advocati videantur minora pro suo cliente, judici tamen fortè videbuntur majora. *Dixi*: in causâ civili, nam in causâ criminali potest & debet judex amplecti causam minus probabilem faventem reo, quia in criminalibus requiruntur probationes luce meridianâ clariores, quales non sunt, quamdiu pro innocentia Rei stat probabilitas.

10. *Dico 4.* Etiam medici & chirurgi obligantur in conscientia adhibere media certa relictis incertis, probabi-

liora relictis minus probabilibus: Ratio sumitur tum ex charitate proximi, qui sine causâ exponi non debet periculo gravis damni corporalis; tum ex chirurgi & medici officio & quasi contractu, ægroti enim eâ conditione se permittunt medico & chirurgo, ut subveniant securiori & meliori modo, si enim scirent eundem usurum mediis incertis relictis certis & tutioribus, ejus operâ non uterentur. Hæc intellige, si media certa & probabiliora habeant, aliâs enim satius est adhibere medium probabile & incertum, quàm nullum, imò si mors sit quasi moraliter certa, & tantum habeatur medium, de quo dubitetur, an sit obvel profuturum, adhuc licitum erit illud adhibere, quia probabilis spes vitæ præferenda est periculo accelerandi mortem absque eo verosimillimè subsequaturam, *Sancti Laym. n. 15.*

Dico 5. In questione de honestate actionis licitum est sequi sententiam minus probabilem, etiam in concursu probabilioris & tutioris. *Medina, Lopez, Bannez, Joannes à S. Th. Salon, Pontius, Reding, Salmant. in 1. 2. t. 11. d. 7. dub. 2. Pasq. Dian. Caramuel fund. 11. Reiffenst. n. 53. & plurimi apud Teril. hic q. 22. Moya sup. Sporer c. 1. à n. 31. Platel. p. 2. n. 151. Mezger 10. 2. d. 14. La Croix l. 1. n. 269. contra Mercorum, Contens. Vincent. Baron. Elizalde, Gonzales &c. Probatur 1.* Ideo adversarii negant licere usum sententiæ minus probabilis & minus tutæ, quia putant in sententia vel judicio probabilis non posse fundari conscientiam practicè certam, sed hæc potest

XX

test in eâ fundari. *Probatum min.* Nam, quamvis iudicium speculativum, quod dico: pingere non est servile, sit tantum probabile, attamen iudicium reflexum, seu conclusio practica est certa, ut patet in hoc syllogismo: quod non temerè sed prudenter iudico mihi esse licitum, hoc licet; sed prudenter & non temerè iudico esse licitum pingere die festo, ergo mihi licet pingere die festo. *Major* est certa, quia ex prudenti iudicio intellectus sequitur prudens electio voluntatis, quæ utpote potentia cæca ab intellectu regulari debet, & peccatum essentialiter est imprudens & temerarium, ergo non potest sequi ex iudicio prudenti. *Minor* etiam est certa, quia supponitur esse probabile, quod liceat pingere, ideòque pro eo stat motivum grave, iudicium autem nitens motivo gravi non potest esse temerarium, temerarium enim necessariò nititur motivo levi, & in hoc distinguitur opinio tenuiter vel probabiliter probabilis à certò probabili, quòd hæc nitatur motivo certò gravi, aliæ autem motivo vel levi vel tantum probabiliter gravi. 2. Possum in opinione aequè probabili vel probabiliori non obstante ejus incertitudine speculativâ fundare conscientiam practicè certam, ut fatentur plerique adversarii, & ex eo patet, quòd aliàs nulla sententia D. Th. vel Scoti etiam probabilissima contra legem esset tuta in praxi, quod repugnat propositioni tertie damnatæ ab Alex. VII. ergo & in opinione minus probabili, quia utraque nititur motivo gravi, quamvis incerto. 3. Non semper teneor

R. D. Jansen Pars I.

sequituriorem, ut monstravi n. II. & certè si tutior semper sequenda esset, non possem sequi ullam sententiam D. Th. etiam probabiliorẽ contra legem, v. g. quòd circumstantiæ notabiliter aggravantes in confessione non sint necessariò exprimendæ, ut docet in 4. dist. 16. q. 3. a. 2. neque teneor sequi probabiliorẽ, nam non teneor semper facere quod est prudentius, sed sufficit facere quod est simpliciter prudens. 4. Si est obligatio sequendi tutiorẽ aut probabiliorẽ, ergo peccarunt mortaliter SS. Pontifices dispensando in votis solennibus contra tutiorẽ & secundum adversarios etiam probabiliorẽ D. Th. item in matrimonio rato contra tutiorẽ & probabiliorẽ seu probabilissimam (ut ait Sanch.) S. Bonav. & Scotistarum sententiam, consequens autem asserere videtur temerarium, Pontifices verò ita dispensasse constat ex probabilissimis Authoribus, quos refert Baron. ad annum 1041. 5. C. laudabilem de frig. & malef. permittitur conjugibus frigidis tentatio copulæ usque ad triennium, cum tamen post copulam per biennium frustra tentatam longè improbabilius sit esse impedimentum impotentia, & tutius foret abstinere ob periculum pollutionis. 6. Sequeretur quod nec Superior posset precipere, nec subditus obedire secundum sententiam minus probabilem, quia secundum adversarios non potest in ea fundari conscientia practicè tuta vel certa, consequens autem est contra communem fidelium sensum & bonum commune, quod requirit

122

C

quirit ut subditi in dubiis multò magis in probabilibus Superiori obediant, ne detur occasio eludendi Superiorum præcepta. Et satis constat ex *C. quid culpatur cans. 23. q. 1.* ubi *S. Aug.* dicit subditum posse militare ita jubente etiam Rege sacrilego, si certum non sit esse bellum iniquum, quamvis autem sit probabilius bellum esse iniquum, tamen hoc non est certum, ergo. Accedit, quod præceptum Superioris ejusque autoritas sit certa, excusatio autem incerta. 7. In dubio an existat lex, libertas est in possessione, & existentia legis utpote aliquid facti in dubio non præsumitur, ut probavi *Cas. præc.* atqui est dubium & quidem positivum an existat lex obligans ad sequenda semper probabiliora, & tutiora, cum sententia adversariorum non sit certa, ut clarum est ex suprapositis argumentis. Aut certè si existeret talis lex, tamen non esset sufficienter promulgata, quia post exactissimam inquisitionem plerique & doctissimi eam non agnoscunt, & publicatio tanquam aliquid facti iterum in dubio non præsumitur, maximè si ipsa lex sit dubia. *Nec dicas.* Hanc legem esse naturalem & divinam ideoque non indigere promulgatione. *Contra est* saltem indiget sufficiente notitiâ, quæ hæc non est, ideoque invincibiliter ignoratur, cum post sufficientem inquisitionem ex gravibus motivis judicetur non existere. 8. Juxta plerosque adversarios licitè operor ex probabiliori, sed mihi probabilius est quod relicta tutiore & probabiliori

possim sequi minus probabilem, nam experienciâ mihi certum est intellectum meum magis trahi à motivis hujus sententiæ & pro hac stare majorem autoritatem, quam pro opposita, ergo.

Obji. 1. Operans vel pingens die festo ex sententia minus probabili non habet judicium certum de honestate operationis, cum probabilius sit quod pingere die festo sit illicitum, ergo ager cum dubio practico. *Confirmatur 1.* Judicium practicum seu reflexum fundatur in judicio directo, ergo si judicium directum sit incertum, etiam practicum erit tale. 2. Non obstante illo judicio reflexo manet probabilius quod non liceat pingere, ergo judicium practicum quod pingere sit licitum, non est certum. 3. Judicium minus probabile est magis difforme quam conforme legi æternæ, quia probabilius est existere legem, ut supponitur, ergo tale judicium non potest esse regula actûs honesti. 4. Sequens sententiam minus probabilem si errer, errat culpabiliter, quia prævidet periculum errandi, illudque evitare posset sequendo tutiorem. *R. 1. Retorquendo.* Etiam operans ex sententia probabiliori non habet judicium certum de honestate operationis, cum maneat probabile oppositum, sicut igitur respondes sufficere quod judicium ultimum reflexum sit certum, quamvis directum seu speculativum maneat incertum, sic & ego dico sufficere quod judicium ultimum seu practicum sit certum, quamvis speculativum

vum sit incertum & minus probabile. Ad primam confirmationem iterum *retorq.* Judicium practicum fundatur in directo, ergo si judicium directum sit tantum probabilis & non certum, etiam conscientia practica erit talis. *R. 2. Disting. maj.* Judicium practicum fundatur in judicio directo tanquam objecto affirmato existere, *C.* Tanquam in premissa. *N.* Syllogismus practicus seu conscientialis est v. g. hic: quod prudenter judico mihi licere, hoc licet, sed prudenter, hoc est ex gravi & probabili motivo judico mihi licere pingere. Ergo &c. ubi vides omnes premissas esse certas, & minor non dicit directe quod liceat pingere, sed dicit id prudenter & ex gravi motivo judicari, quod certum est, per consequens & conclusio seu dictamen ultimum erit certum. *Ad 2. Confirmat.* distinguo *ant.* manet probabilis ex principiis directis seu speculativis quod non liceat pingere *C.* ex principiis reflexis, *N.* Idem tenet in sequela probabilioris; cujus oppositum manet speculative probabile, quamvis judicium practicum dicant esse certum. *Ad 3. dist. C.* Ergo judicium probabile non potest esse regula ultima, & immediata honestatis *C.* hac enim debet esse certa. Non potest esse regula mediata *N.* Idem est de judicio probabiliore, quod pariter est incertum & forte con-forte difforme legi aeternae, ideoque non potest esse regula immediata operationis honestae. *Ad 4. Iterum retorq.* qui sequitur probabiliorum contra legem, scit illam esse in-

certam, adeoque se posse errare, & errorem vitare eligendo tutius, ergo si erret, errat vincibiliter. *v. 2. N. Ass.* Nam post diligentem inquisitionem ignoratur lex, & prudenter judicatur non esse, ergo si erret, errat ex ignorantia invincibili; nec est obligatio semper eligendi tutius, ut saepius jam dictum est.

Inst. 1. Si ex hoc quod aliquid sit probabiliter licitum, intellectus possit practice certo inferre, hoc licet, ergo ex hoc quod aliquid sit probabilis illicitum, intellectus certo inferre poterit hoc esse illicitum, sed qui certo potest judicare aliquid esse illicitum, non est in ignorantia invincibili legis prohibentis, cum eam certo cognoscere possit, ergo. *R. N. seq.* Non est malignantis naturae & negat ex ullo motivo posse judicari licitum quod probabilis est illicitum, hoc autem falsum est, cum possit judicari licitum ex motivo probabili, quamvis ex motivo probabiliori judicetur esse illicitum.

Inst. 2. Si ille bene agit qui agit probabiliter honestum, ergo ille male agit qui agit probabiliter inhonestum. *R. 1.* Ergo male agit qui sequitur probabiliorum, quia agit probabiliter inhonestum. *R. 2. N. C.* Nam non obstante quod aliquid vi judicii speculativi judicetur probabiliter esse inhonestum, attamen vi judicii reflexi & practici certo judicatur honestum. Neque enim hac judicia habent idem objectum, ideoque unum potest esse certum, alterum tantum probabile, ut patet ex dictis.

C 2

Inst. 3.

14.

Inst. 3. Probabilitas est æqualiter indifferentis ad verum & falsum, ergo qui eam sequitur, non curat veritatem, & æquivalenter dicit volo pingere die festo sive sic, sive non sit licitum.

Confirm. Talis non habet pro regula legem æternam, quia potest errare, operans autem secundum legem æternam errare non potest. *¶* 1. Etiam major probabilitas est indifferentis ad verum & falsum, & tamen prudenter eam sequor. *¶* 2. Om. Ant. N. C. Diligenter inquisivit in legem prohibentem pingere & eam non reperit, ideoque resolvit sibi licitum esse pingere.

Ad 2. Etiam sequens secundum probabiliorem potest errare, ergo & hic non habebit pro regula legem æternam, ideoque dico habere pro regulâ saltem legem æternam permittentem, si forte erret, quia errat invincibiliter.

15. *Obji.* II. Sic se habet minus verum ad intellectum sicut minus bonum ad voluntatem, sed minus bonum in comparatione majoris boni non movet voluntatem, ergo nec minus verum in concursu majoris movet intellectum. Ecce *Achilem* adversariorum.

Confirm. Intellectus est potentia necessaria, ideoque sicut bilanx necessario propendet in illam partem, pro qua est majus pondus, sic intellectus necessario in illam, pro qua est majus verum, ergo non potest assentiri objecto minus probabili in concursu probabiliore. *¶* 1. Possit concedi totum, quia argumentum ad summum probat quod intellectus in concursu probabiliore non possit directe assen-

tiri minus probabili, tanquam vero, neque hoc requiritur, sed sufficit, quod intellectus possit reflexè judicare pro sententia minus probabili esse motivum grave, ideoque voluntatem prudenter eam sequi posse. 2. Sicut voluntas potest eligere minus bonum, si aliunde accedat nova bonitas, sic intellectus in rebus obscuris & probabilibus non necessitatur, sed accedente imperio voluntatis potest assentiri minus probabili, si enim intellectus ex imperio voluntatis possit temerè dissentire vel dubitare de objecto fidei, non obstante majori credibilitate imò morali certitudine in oppositum, cur non assentiri minus probabili? *Ad confirmationem* sicut bilanx potest inclinare in minus pondus, si ab extrinseco accedat impulsus v. g. digiti vel novum pondus, sic intellectus potest assentiri minus probabili accedente impulsu voluntatis.

16. *Inst.* Sicut voluntas non movetur nisi à solo bono tanquam objecto suo formali, sic intellectus à solo vero; atqui per imperium voluntatis minus probabile non fit magis verum, ergo. 2. Major probabilitas elidit minorem. Si enim tres dicant se Petrum vidisse in Ecclesia, & alii duo dicant se eundem eodem tempore vidisse alibi, non possum prudenter assentiri duobus. *¶* *Ad 1. dist.* Intellectus movetur a solo vero evidenter vel probabiliter apparente, C. semper evidenter apparente, N. Intellectus necessitatur à sola veritate evidenter apparente in obscuris & probabilibus subest imperio voluntatis, quæ facere potest ut intellectus firmius

firmius assentiatur objecto quam mereatur pondus rationum, ut certum est ex propositione 19. damnata ab Innoc. XI. *Voluntas non potest efficere ut assensus in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.* Cur ergo non possit facere voluntas ut intellectus assentiatur motivo minus probabili? *Ad 2.* Major probabilitas elidit minorem quando motiva sunt plane similia, sicut in allato casu C. si motiva sint dissimilia, & directè non opposita, ut plerumque contingit in controversiis moralibus & dubiis juris. N. Constat enim experienciâ quod intellectus consideratis motivis utriusque partis sæpè fluctuet vel saltem assentiatur cum formidine, formido autem oritur ex virtute motivi oppositi, ergo evidens est quod motivum oppositum non sit elisum, aut totam vim movendi amiserit.

17. *Obji. III.* Varias paritates ut 1. imprudenter bibo vinum quod probabilius est veneno infectum. 2. Imprudenter adhibeo medicinam minus probabilem & rutam si aliam habere possim. 3. Imprudenter jaculor in objectum quod probabilius est homo. 4. Imprudenter me ingero occasioni in qua sexies sum lapsus, quinquies non sum lapsus, ergo imprudenter sequor sententiam minus probabilem. *R. N. C.* In adductis exemplis ubique agitur de damno vel periculo reali, quod æqualiter sequitur, sive error meus sit vinive invincibilis, neque meum iudicium probabile facit me securum, quod vinum non sit infectum, quod

medicina non sit nocitura, quod objectum in quod jaculor, non sit homo &c. ergo imprudenter me vel alium exponerem tali periculo; è contra suppositâ probabilitate & ignorantia invincibili legis sum securus me non peccare formaliter. *Ad 4.* Specialiter dico quamvis in tali occasione ipse lapsus v. g. fornicatio non sit certa, ipsum tamen periculum fornicandi seu peccandi formaliter est certum, cui proin sine peccato me exponere non possum.

Inst. Imprudenter ago illud ex quo Deus probabilius offenderetur. Item minister principis imprudenter facit ea quæ probabilius judicat adversari mandato principis, ergo & imprudenter sequor minus probabilem. *R. Ad 1. N. C.* Ex dictamine pratico certus sum Deum non offendi per usum sententiæ minus probabilis. *Ad 2. Omis. ant. N. C.* Minister regulariter potest se verbo vel scripto certificare super voluntate principis vel specialiter se obligavit ad diligentiam exquisitissimam, quod si taliter se non obligavit neque rescire possit voluntatem principis, etiam licitè agere poterit quod minus probabiliter judicat non adversari voluntati principis. Ex dictis pro praxi.

Deduces seqq. 1. Non licet sequi sententiam à Sede Pontificia censuram, quamvis antehac fuisset probabilissima, quia per censuram amisit probabilitatem practicam; si dubium sit an sit censurata, adhuc eam sequi non licet, quia est tantum dubiè probabilis. 2. Confessarius & quivis alius
G 3 potest

18.

19.

potest sequi sententiam alienam, quam cognoscit esse probabilem, etsi suam iudicet esse probabiliorem & simpliciter veram. *Nav. man. c. 26. num. 4. Laym. c. 5. Thom. Sanch. in decal. c. 19. num. 14. & DD. cit. n. 11.* Ratio est, quia hoc ipso quod cognoscat alienam esse probabilem, cognoscit pro ea esse grave motivum, ideoque se eam prudenter sequi posse, hinc si pœnitens nitatur sententiã verè probabili v. g. quod circumstantiæ aggravantes non sint necessario explicandæ, quod hic vel ille contractus sit licitus, confessarius non tantum potest, sed & teneatur eum absolvere contra sententiam propriam sibi probabiliorem, quia pœnitens est bene dispositus, & post explicata peccata habet jus ad absolutionem, & confessarius, ut iudex debet pronunciare secundum allegata, & probata pœnitentis, non secundum privatam suam opinionem. *Joan. à S. Th. dis. 12. a. 6. La Croix num. 445. Sporer num. 47. Reiffenst. num. 55. 3.* Subditus tenetur obedire Superiori secundum minus probabilem præcipienti, quia tenetur semper obedire, quando licitè potest, sed potest licitè obedire accommodando se minus probabili, idque exigit bonum commune & auctoritas Superioris quæ est in possessione præcipiendi, ergo. Imo quilibet obligatur ex charitate sequi sententiam minus probabilem, si per eam commodè possit impedire grave malum v. g. peccatum in se vel in proximo, ideoque si confessarius advertat sententias rigidi ores pœnitenti esse periculosas ob nimios v. g. scrupulos

vel pusillanimitatem, oportet ut eum dirigat secundum benigniores; si vero declinet in noxias laxitates, dirigendus est secundum rigidiores. 4. Non tantum licitè sequor alienam probabilem, sed etiam alteri secundum eam licitè suadeo vel saltem expono licitum ejus usum; Ratio est, quia ego ipse licitè eam sequor & etiam consulens eam licitè sequi potest, ergo eandem ipsi licitè suadeo, non enim magis teneor alienam conscientiam curare quam propriam. *Laym. sup. Mezger a. 9. num. 3.* Excipe nisi quis consulatur in negotiis publicis, v. g. an bellum vel tributum sit justum; tunc enim consiliarii tenentur suadere probabiliora, idque exigit bonum commune & recta ratio, & ipsi tunc sunt quasi iudices inter Principem & subditos: est *communis* cum *Sporer n. 43.* Ut autem Princeps tuto sequi possit mentem suorum consiliariorum, oportet 1. ut seposito omni humano affectu elegerit tales quos iudicabat reigeros, probos & incorruptibiles, 2. ut iisdem relinquat plenam libertatem edicendi veritatem, etsi ingrati Principi; tunc enim & non alias eorum consilium etiam contra propriam opinionem tuto sequitur: Ratio est, quod ejusmodi sint magis intelligentes quam ipse Princeps, & facilius sit unum errare quam plures. 5. Rudiores in dubiis & obscuris tuto sequi possunt consilium confessarii Superioris vel alterius viri de quo est communis opinio quod sit probus & intelligens, quia foret onus nimium grave si ejusmodi homines tenerentur plurium

22. plurium sibi forte contrariantium opinionones exquirere. 6. Probabilius non licet sequi hanc & oppositam probabilem, si inde una lex certo violaretur v.g. auditâ die Jovis duodecimâ noctis in uno horologio non potest Clericus prudenter judicare se esse deobligatum à Completorio, & simul judicare se posse protrahere cœnam in carnibus; quia scilicet necdum audita est duodecima in altero horologio; nam quamvis duo horologia communiter bene directâ sint quasi duo testes probabiles, tamen utrumque simul sequi non possum; quia certè infringo unam legem; si enim primum fallat, pecco non orando Completorium; si secundum, pecco comedendo carnes. Similiter in testamento non solenni non possum prudenter judicare illud esse validum, & sic retinere hæreditatem, & ex altera parte resolvere non esse validum ut non teneat, exsolvere legata;

certo enim læderem unius jus, vel enim testamentum est invalidum, & lædo jus illius cui hæreditas debetur ab intestato; vel est validum, & lædo jus quod legatarii habent ad legata. Si bonâ fide jam adiiissem hæreditatem non cogitans de probabilitate sententiæ oppositæ, possem juxta plures uti sententiâ oppositâ, & resolvere me non teneri ad solvenda legata, quia sum possessor bonæ fidei, & jam forte jus unius læsum est, & est probabile legatarios nullum habere jus, nihilominus probabilius videtur quod adhuc teneat solvere legata, vel dimittere hæreditatem, alioquin adhuc certò violabo vel jus hæredis ab intestato retinendo hæreditatem, vel jus legatariorum legata non ex-
tradendo.

C A S U S IV.

De Conscientiâ perplexâ & scrupulosâ.

DEodâta religiosa multa judicat esse peccata qua non sunt 4. super delicto consororis interrogata, timet delictum occultum fateri, ne detrahat; etiam timet negare ne mentiatur 1. & quia etiam multum angitur super vita præterita, se scrupulosam judicat, & in omnibus utitur privilegiis scrupulosorum 5. peccata de quibus non est omnino certa, non confitetur; consororibus invidere & de iisdem malè loqui vanos scrupulos estimat. De confessionibus in juventute factis multum anxia de his tanquam scrupulosa à confessorio non auditur ibid., & sæpè non absoluta quamvis multa dubia asserat, ad communionem mittitur, 3. postea in multis verè scrupulosa, timet se peccare quoties confessorio non inclinatur, omnes
libe-

liberius secum loquentes de luxuria habet suspectos, in omnibus putat se egisse eum dubio, circa cogitationes impuras nunquam potest se resolvere; varios exquirat confessarios, nulli tamen nisi proprio iudicio acquiescit 6. Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sit, & qualiter obliget conscientia perplexa?

R. Conscientia perplexa est dictamen quo intellectus iudicat inesse peccatum utrique opposito, quorum tamen unum necessarîo fieri debet v. g. putas te peccare peccato mendacii, & inobedienciæ, si Superiori te interroganti crimen occultum proximi non reveles, e contra si reveles putas te peccare peccato detractionis. Item putas te peccare, si die festo negligas Missam, & etiam si auditâ Missâ negligas agrotum. Primum tunc remedium est ut si possis, perplexitatem deponas, exquirendo aliorum consilia, consulendo libros, &c. Si enim possis deponere, & non deponas, peccas contra conscientiam agendo quodcumque ex oppositis, quia perplexitas est tibi voluntaria; si vero perplexitatem deponere non possis, elige quod minus malum videtur, & si mala videantur æqualia, elige quod vis & non peccabis, quia non agis licere.

QUÆR. II. Quid sit scrupulus & quæ ejus radix?

R. I. Conscientia scrupulosa seu scrupulus est inanis apprehensio peccati, ubi non est, & hinc ortus timor atque anxietas: dicitur *apprehensio*, non iudicium aut dubium, quia qui iudicat vel practicè dubitat aliquid esse peccatum, & tamen illud facit,

peccat contra conscientiam. Econtra scrupulosus licitè agit contra scrupulum, dummodo ut talem cognoscat, & contemnat. 2. Radix extrinseca scrupulorum est tentatio diaboli aut etiam permissio divina ut anima magis purificetur, & in timore Dei solidetur. Radix intrinseca est ignorantia, superbia, & pertinacia intellectûs nolentis prudentum consilio acquiescere, immoderatus timor omnis istius, quod habet speciem peccati, pusillanimitas, melancholia &c.

QUÆR. III. Quæ sint signa & remedia scrupulorum?

R. I. Signa scrupulositatis sunt, si quis sæpius cum inanibus dubiis redeat, si accepto prudentis consilio non acquiescat, si anxietates internas ridiculis motibus, & gestibus prodar, concutiendo v. g. caput, suspirando, frontem signando &c. Si eandem actionem anxie nunc intermittat, nunc repetat &c.

R. 2. Generalia scrupulorum remedia sunt 1. fervens oratio ad Deum juxta illud 2. Paralip. c. 20. *Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc habemus solum residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.* 2. Et præcipuè eligere & constanter servare confessarium probum & expertum ejusque consilio contra quævis trepidantis propriæ rationis argumenta cæcè obtemperare, & pro certò credere non tantum se tutò in omnibus confessarium sequi posse, sed & debere, ne sequendo proprium iudicium se conjiciat in periculum corporis & animæ; oportet autem ut confessarius in dandis consiliis

filiis sit resolutus & cordatus, ne dum ipse anxie procedit, in scrupuloso anxietates augeat, vel diffidentiam causet, nec permittat ut poenitens secum vel cum aliis multum de scrupulis loquatur, sed potius eas tanquam nugas & ineptias blandè deridendo, sermonem abscindat; & si præter scrupulos nil adferat, sine absolutione ad communionem mittat. 3. Scrupulo se infinuanti in primis initiis aditum occludat cogitationes ad alia divertendo; si pergat molestare, eundem contemnat & audacter contra eum agat. 4. Sæpè recogitet bonitatem & amabilitatem Dei, qui non vult mortem peccatoris, nec delectatus in ejus perditione; sentiat de Domino in bonitate, & cum scrupulos non converteretur. 5. In dubiis resolvat se pro libertate, nec judicet aliquid esse mortale aut se in mortale consensisse, nisi id certò deprehendat, nec confiteatur ea quæ sunt dubia aut scrupulosa, sed tantum ea quæ manifestè peccata esse noverit, nec propterea exponit se periculo, tum quia potest & debet sequi regulas à suo confessario vel homine docto præscriptas; tum quia cum tanto suo damno & periculo hærendi in perpetua anxietate, non tenetur in majorem certitudinem inquirere. Ita quoad rem omnes. *Ad casum.*

4. R. 1. Deodata judicans aliqua esse peccata quæ non sunt, non habet scrupulum, sed judicium erroneum, contra quod si agat, peccat contra conscientiam, graviter vel leviter, prout judicat se peccare, quam ob causam imprudenter se judicat scrupulosam,

R. D. Jansen Pars I.

quia etiam laxissimis conscientis contingit habere judicia erronea, scrupulus autem non est judicium, sed apprehensio & timor peccati ubi non est, ut patet ex dictis. 2. Ipsi Deodata non erat judicare de propria scrupulositate, cum etiam viri prudentissimi sæpè in rebus propriis cæcutiant, sed oportebat eam desuper audire judicium hominis probi & intelligentis, hinc malè fide utitur privilegiis scrupulorum: non enim hoc omnibus licet, ideoque si non habeat rationes probabiles se peccata dubia vel non admisisse vel esse confessam, tenetur ea confiteri juxta dicta *Cas. 2.* 3. Quod invidiam & detractionem æstimet inanes scrupulos, est conscientia vincibiliter erronea, ideo enim hoc habet pro scrupulis, quia se temerè judicavit scrupulosam; deinde invidia & detractio ex lumine naturali cognoscuntur esse mala, ideoque eorum malitia vix invincibiliter ignorari potest. 4. Nec ex hoc præcisè judicanda est scrupulosa quod multum angatur de vita præterita; sæpè enim homines, præsertim qui fuerunt laxioris vitæ, meritò anguntur & dubitant, an ex pudore, malitia, aut negligentia culpabili aliqua peccata in confessione omiserint; an cum serio dolore & proposito ad confessionem accesserint, occasiones proximas remove, inimicis ignoscere, ablata restituere parati fuerint &c. Hinc malè super his à confessario non auditur, non enim potest judicari scrupulosa nisi aliquoties fuerit audita, & experientia constet illam inanibus dubiis & anxietati-

D bus

bus divexari; aut si dubia sint quodammodo fundata, pro quietandâ semel pro semper conscientia ad confessionem generalem erit disponenda. 5. Verè scrupulosa quamvis timeat se peccare mortaliter, si confessario non inclinet, tamen non peccat, modò judicet esse scrupulum & ut talem contemnat. 6. Quod liberius secum loquentes judicet esse luxuriosos, non est scrupulus sed iudicium temerarium, potest enim contingere ut quis in unâ materiâ sit scrupulosus, in alia nimis laxus. 7. Quod circa cogitationes turpes & similes non possit se resolvere, an deliberatè consenserit vel non consenserit; item quod in omnibus putet se egisse cum dubio, est signum verè scrupulositatis, solent enim scrupulosi timere peccatum ubi non est, & judicare quod egerint cum dubio practico, cum tamen fuerit speculativum, & quia hoc illis vix unquam est certum, semper possunt judicare

pro sua libertate, nec debent ejusmodi dubia confiteri, nisi tam certi sint ut jurare quasi possint, se peccasse mortaliter: nec sufficit quod dicant se certo habuisse turpes, v. g. cogitationes usque fuisse delectatos, sed debent esse moraliter certi se ejusmodi cogitationes voluntariè assumplisse vel plenè deliberatè consensisse & ut malas cognovisse. 8. Inquirere novum & novum confessarium, est signum superbi & pertinacii intellectus nolentis acquiescere alterius iudicio: hujusmodi serio est inculcandum, quod cum se ipsum præ spiritus inopia dignoscere minus juvare possit, & cursitando de uno ad alium causa sit quod nullus miserum ejus statum perfectè cognoscat, ideo ob pertinacem superbiam justissimè hæc pati, & omninò esse incurabilem nisi experti & probi viri (sicut ex charitate propria omninò obligatur) iudicio cæcè se submittat.

DE